

7. Мінфін: Рейтинг стійкості банків за підсумками 4 квартала 2019 [Електронний ресурс] / режим доступу: <https://minfin.com.ua/banks/rating/?date=2020-01-01>, вільний. — 2020 р.

8. Погостинская Н. Н., Погостинский Ю. А. Системный анализ финансовой отчетности. — СПб.: Издательство Михайлова В. А., 1999. — 96 С.

9. Примостка О.О. Економічна ефективність банківської діяльності // Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. — Київ, 2004. — 218 С.

10. Примостка Л.О. Сукупний ризик банку: методика оцінки на основі нормативно-індексної моделі /Л. Примостка, О. Лисенок // Вісник Національного банку України. — 2008. — №5. — С.34–38.

Статтю подано до редакції 23.10.2020

УДК 656.7.072(100)(045)

DOI 10.33111/mise.99.7

Кириленко О.М., д.е.н., професор.

завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств,

Новак В.О., к.е.н.,

професор кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств,

Разумова К.М., д.е.н.,

професор кафедри організації авіаційних робіт та послуг,
Національний авіаційний університет

Kirilenko O.M., Doctor of Economics, professor,
head of the Management of Foreign Economic Activity of Enterprises
department, National Aviation University

Novak V.O., Ph.D., professor of the Management of Foreign Economic
Activity of Enterprises department, National Aviation University

Razumova K.M., Doctor of Economics, professor
of Organization of Aviation Works and Services department,
National Aviation University

АНАЛІЗ СТРАТЕГІЧНОГО ПОЗИЦІОНУВАННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ АВІАЦІЙНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В УКРАЇНІ

ANALYSIS OF STRATEGIC POSITIONING AND DEVELOPMENT TRENDS OF AIR TRANSPORTATION IN UKRAINE

Анотація. Рівень розвитку транспортної системи держави є однією з найважливіших ознак її технологічного прогресу. Роль авіаційного транспорту в економіці України зростає щороку. Збільшуються обсяги перевезень пасажирів, вантажів і пошти, що прискорює економічний розви-

ток та інтеграцію країни в світове співтовариство. Разом зі зростанням обсягів перевезень зростає і конкуренція на ринку як між авіакомпаніями, так і між різними видами транспорту. У статті здійснено аналіз пасажирських перевезень українськими авіакомпаніями за роки незалежності України, розглянуто динаміку середнього коефіцієнта завантаженості повітряних суден на внутрішніх і міжнародних авіалініях та зроблено відповідні висновки щодо тенденцій розвитку авіакомпаній. Досліджено тенденції, які впливають на вибір стратегічного позиціонування авіатранспортних підприємств як елементу системи стратегічного управління. Проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що за роки незалежності України, не враховуючи коронавірусної кризи 2020 р., при здійсненні пасажирських перевезень спостерігається загальна тенденція до збільшення частки авіаційного транспорту. В перспективі це може призвести до ще більшого загострення міжвидової конкуренції. Проте, враховуючи розміри території та особливості транспортної інфраструктури України, вплинути стрімке подальше зростання ролі авіаційного транспорту може лише збільшення кількості лоу-кост перевізників і розвиток регіональних аеропортів, але і це матиме обмежений вплив. Матеріали статті мають науково-методичний характер. Встановлені тенденції розвитку авіаційних перевезень в Україні дозволяють у майбутніх дослідженнях розглянути окремі питання перспективного розвитку.

Ключові слова: стратегічне позиціонування, пасажирські перевезення, транспорт, авіаційний транспорт, завантаженість повітряних суден, внутрішні авіалінії, міжнародні авіалінії, тенденції розвитку.

Abstract. The level of development of the state's transport system is one of the most important signs of its technological progress. The role of air transport in the Ukrainian economy is growing every year. The volume of transportation of passengers, cargo and mail is increasing, which accelerates the economic development and integration of the country into the world community. Along with the growth of traffic volumes, competition in the market is growing both between airlines and between different modes of transport. The article analyzes passenger traffic by Ukrainian airlines during the years of independence of Ukraine, considers the dynamics of the average occupancy rate of aircraft on domestic and international airlines and draws appropriate conclusions on the development trends of airlines. The trends that influence the choice of strategic positioning of air companies as an element of the strategic management system are investigated. The conducted studies allow us to conclude that over the years of Ukraine's independence, not counting the coronavirus crisis in 2020, there is a general trend towards an increase in the share of air transport in the implementation of passenger traffic. In the future, this may lead to an even greater exacerbation of interspecific competition. However, given the size of the territory and the peculiarities of the transport infrastructure of Ukraine, the rapid further growth of the role of air transport can only be influenced by the increase in the role of low-cost carriers and the development of regional airports, but this will also have a limited impact. The materials of the article are scientific and methodological in nature. The established trends in the development of air transportation in Ukraine allow in future studies to consider certain issues of future development.

Keywords: strategic positioning, passenger traffic, transport, air transport, aircraft congestion, domestic airlines, international airlines, development trends.

Вступ. Світ змінюється, а разом з ним змінюється характер діяльності суб'єктів господарської діяльності. Роль авіаційного

транспорту в економіці України зростає щороку. Збільшуються обсяги перевезень пасажирів, вантажів і пошти, що прискорює економічний розвиток та інтеграцію країни в світове співтовариство. Разом зі зростанням обсягів перевезень зростає і конкуренція на ринку як між авіакомпаніями, так і між різними видами транспорту.

Постановка проблеми. Дослідження обумовлене необхідністю аналізу процесів взаємодії підприємств різних видів транспорту з метою організації ефективного перевізного процесу пасажиро-потоків і конкурентоспроможності транспортної системи України на світовому ринку.

Рівень розвитку транспортної системи держави є однією з найважливіших ознак її технологічного прогресу. Транспортна система стає базисом для ефективного входження України до світового співтовариства і зайняття в ньому місця, що відповідає рівневі високорозвиненої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Авіаційний транспорт посідає особливе місце в транспортній системі України і, не враховуючи корона вірусної кризи 2020 р., практично, єдиний, демонструє стійку позитивну динаміку розвитку за роки незалежності України. Організація взаємодії різних видів транспорту на сьогодні залишається дуже актуальною. У свою чергу, ефективне управління транспортом у сучасних умовах ринку є необхідною умовою підвищення ефективності бізнесу, створення, розвитку і реалізації конкурентних переваг підприємств.

Загальні положення розвитку взаємодії різних видів транспорту висвітлені у наукових працях зарубіжних і вітчизняних учених В.Афанас'єва, І. Гордієнка, В. Єлагіна, В. Загорулька, В. Коби, О. Косарева, Ю. Кулаєва [7], С. Подрези, Є. Сича, Л. Яценка та інших.

Вирішення питань управління пасажиропотоками висвітлювалися вченими в аспекті окремих досліджень теорії транспортних процесів і логістики, зокрема, О. Ареф'євою, Р. Бредлі, Е. Браєном, Т. Джонсоном, Т. Дональдсоном, Б. Корнелі, Р. Мітчелом, Є.Сичом, Р. Фріменом, Дж. Фруменом та ін.

Разом з тим, недостатньо досліджено питання стратегічного позиціонування авіатранспортних підприємств як елементу системи стратегічного управління, а також тенденції розвитку перевезень на авіаційному транспорті за роки незалежності України. Актуальність перелічених проблем, їхнє практичне значення та недостатня розробленість визначили вибір теми даного дослідження.

Мета статті. Визначення загальних тенденцій, які впливають на вибір стратегічного позиціонування авіатранспортних підприємств і на сучасний стан авіаційного транспорту як складової транспортної системи України. Матеріали статті мають науково-методичний характер.

Викладення основного матеріалу. Сьогодні повітряний транспорт України та пов'язана з ним наземна інфраструктура, а це, за станом на 1 січня 2020 р., 18 вітчизняних авіакомпаній, 19 аеропортів і аеродромів цивільної авіації та ДП ОПР „Укראерорух», мають значний вплив на розвиток ринку пасажирських перевезень, торгівлю та економіку [5].

Проведені авторами дослідження дозволили зробити висновки, що за роки незалежності України, на фоні загальної тенденції пасажирських перевезень транспортом загального користування до зменшення, лише авіаційний транспорт демонструє позитивну динаміку.

Обсяги перевезень пасажирів українськими авіакомпаніями за 2003–2019 рр. представлено на рис. 1.

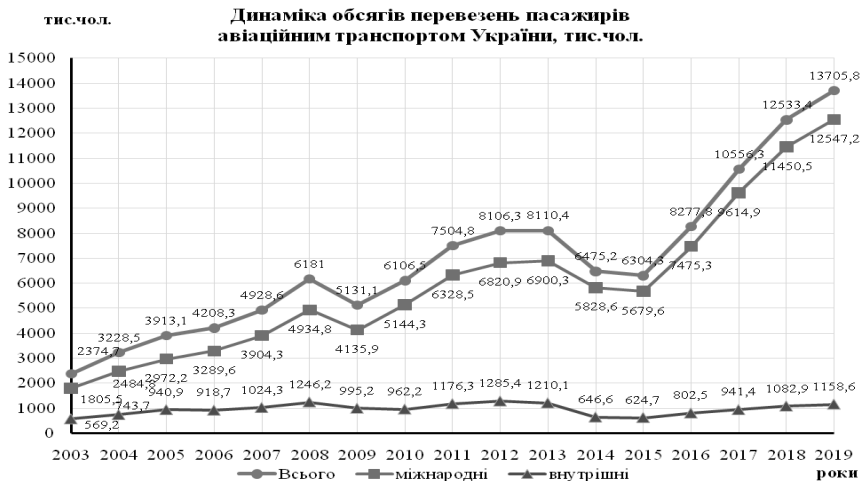

Рис. 1. Обсяги перевезень пасажирів українськими авіакомпаніями за 2003–2019 рр.

Розроблено авторами за [2, 5, 9, 10]

Пасажирські перевезення протягом 2019 р. здійснювали 18 вітчизняних авіаперевізників, серед яких найбільші обсяги виконано авіакомпаніями «Міжнародні авіалінії України», «АзурЕйр

Україна», «Скайап», «Роза вітрів» і «Буковина». За звітний рік п'ятьма провідними авіакомпаніями загалом перевезено 13306,7 тис. чол., що на 22,4 % більше, ніж за 2018 рік і складає 97 % від загальних обсягів пасажирських перевезень українських авіакомпаній [5].

У 2019 р. міжнародні регулярні пасажирські перевезення відповідно до затвердженого розкладу руху здійснювали 10 вітчизняних авіакомпаній до 46 країн світу [5]. Кількість пасажирів, які скористались послугами українських компаній, зросла на 4,6 % і становила 7107,2 тис. чоловік, при цьому середній відсоток пасажирського завантаження міжнародних регулярних рейсів збільшився на 2,1 % і склав 80,9 %. Тривав розвиток мережі маршрутів вітчизняних авіаперевізників, якими розпочато експлуатацію на регулярній основі 17 міжнародних авіаліній.

Одночасно мало місце розширення діяльності на українському ринку іноземних авіакомпаній, послугами яких скористались 9422,5 тис. пасажирів, що на 37,4 % перевищує показник 2018 року та складає 57 % від загальних обсягів регулярних пасажирських перевезень між Україною та країнами світу. Загалом регулярні пасажирські перевезення до України виконували 40 іноземних авіакомпаній (у тому числі чотири нові — австрійська авіакомпанія «Laudamotion, французька «AigleAzur» (здійснювала польоти до вересня 2019 року), ізраїльська «Israir Airlines» та норвезька «Scandinavian Airlines System») з 37 країн світу [5].

Протягом року іноземними авіаперевізниками було відкрито 29 нових маршрутів, з них 21 новий маршрут — авіакомпаніями «Ryanair» і «WizzAir Hungary».

Внутрішній ринок, на даний момент, можна визначити як ринок ділових перельотів, оскільки туризм в Україні розвинутий недостатньо, а населення обирає переважно дешевший залізничний транспорт.

Відповідно, основним типом пасажирів на внутрішніх лініях залишаються ділові пасажирів та пасажирів з високим рівнем доходу. Подальше зростання попиту залежатиме від зростання економіки країни, тарифної політики авіакомпаній, частоти польотів і зручності стикувань. Хоча, слід відмітити поступове зростання сектору внутрішніх перевезень. Регулярні внутрішні пасажирські перевезення між 11 містами України виконували чотири вітчизняні авіакомпанії («Міжнародні авіалінії України», «Мотор Січ», «Роза вітрів» і «Скайап»). Протягом 2019 р. регулярними рейсами у межах України перевезено 1145,2 тис. пасажирів, що на 6,9 % більше, ніж за попередній рік [8].

Значне зростання пасажиропотоків саме в міжнародному сполученні пояснюється частково тенденціями, започаткованими ще в 90-х роках [3]. Після проголошення незалежності України значно збільшилися обсяги поставок імпортової продукції та спостерігалось значне зростання попиту на туристичні поїздки за кордон. При чому, авіакомпанії також намагалися стимулювати міжнародні перельоти створюючи з туроператорами спільні пакети туристичних послуг, в які вже була включена вартість авіаперельоту за зниженою ціною. Крім того, міжнародні рейси також є вищими за рентабельністю, порівняно з внутрішніми, оскільки для них характерна більша дальність польотів, вища середня швидкість і завантаженість повітряного судна.

Слід також зазначити, що транспортна інфраструктура України дозволяє дістатися будь-якої точки країни використовуючи наземні види транспорту, які є значно дешевшими, порівняно з авіаційним. Тому не дивно, що більшість вітчизняних авіакомпаній орієнтовані саме на міжнародні перевезення.

Значний потенціал для розвитку міжнародних перельотів закладений безпосередньо у географічному розташуванні країни, яке здатне забезпечувати високі транзитні пасажиропотоки.

Зміна обсягів пасажиропотоків відобразилась і на зміні середнього коефіцієнта завантаженості повітряних суден (рис. 2).

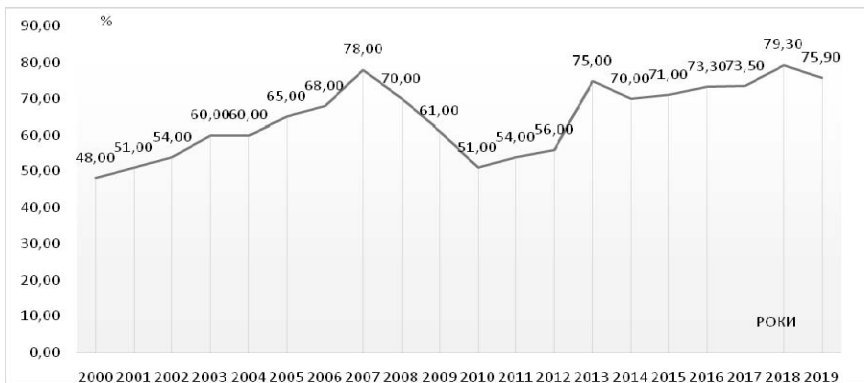

Рис. 2. Динаміка завантаженості повітряних суден українських авіакомпаній на внутрішніх авіалініях, %

Розроблено авторами за даними [2, 5]

За останнє десятиріччя найвищий показник зайнятості крісел повітряних суден українських авіакомпаній на внутрішніх авіалі-

нях спостерігався у 2018-2019 р., що співпадало зі значним зростанням обсягів пасажирських авіаперевезень.

Динаміка завантаженості повітряних суден українських авіакомпаній на міжнародних регулярних рейсах представлена на рис. 3.

Український ринок пасажирських авіаперевезень за перші 6 місяців 2019 року показав рекордне зростання — 20 % у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Це рекорд не тільки в Україні, але й у Центральній Європі. Про це повідомляє ONLINE.UA з посиланням на польське профільне видання pasazer.com [8].

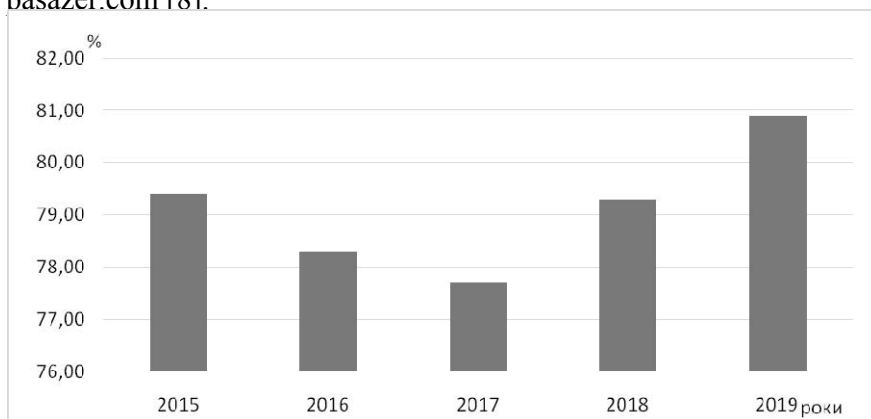

Рис. 3. Динаміка завантаженості повітряних суден українських авіакомпаній на міжнародних регулярних рейсах, %

Розроблено авторами за даними [5]

Проаналізувавши роботу аеропортів Центральної Європи, слід зазначити, що лідером за зростанням пасажиропотоку виявилась Україна. Аеропорти України за півроку обслужили 10,7 млн пасажирів, що на 20 % більше, ніж за аналогічний період минулого року. За кількістю перевезених пасажирів Україна посіла друге місце після Польщі — 22,3 млн осіб. Румунія — на третьому місці з 10,5 млн пасажирів [8].

Успіх аеропорту «Бориспіль» у значній мірі пов'язаний зі збільшенням рейсів ірландського «лоукостера» Ryanair, який відкрив у м. Києві свою базу і 11 нових маршрутів. Крім того, з аеропорту «Бориспіль» почали літати авіакомпанії Flydubai, SkyUp, Laudai Brussels Airlines. Ще 7 перевізників, а саме: Windrose Aviation, Swiss, Qatar, airBaltici Austrian, значно розширили кількість рейсів.

Встановлені тенденції розвитку авіаційних перевезень в Україні дозволяють розглянути окремі питання перспективного розвитку. Слід зазначити, що перед реалізацією вибору стратегічного позиціонування авіакомпанії чи аеропорту необхідно обрати стратегічний напрям своєї діяльності, визначивши його за результатами аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування.

Здійснений аналіз зовнішнього середовища функціонування сучасної авіакомпанії дозволив виявити тенденції, якими може скористатися авіаційне підприємство та основні загрози, для запобігання яким авіакомпанія має розробляти ефективні заходи. На основі досліджень основних тенденцій, які негативно впливають на діяльність авіаційного підприємства, нами запропоновано спрямувати зусилля на їх усунення та підвищення конкурентоспроможності авіакомпаній у процесі формування стратегії.

Іншими словами, процес стратегічного управління передбачає орієнтацію авіаційного підприємства, перш за все, на попередження негативного впливу зовнішнього середовища на його діяльність, а не ліквідацію наслідків. Для обґрунтування конкурентної чи будь якої іншої стратегії авіакомпанії у системі стратегічного управління, що передбачає використання різних методів управління її діяльністю, менеджмент підприємства повинен чітко оцінювати, чого саме авіакомпанія хоче досягти в результаті реалізації такої стратегії та які внутрішні і міжнародні ринки авіаційних перевезень зайняти.

У такий спосіб авіакомпанія може реалізувати концепцію стратегічного позиціонування в межах системи стратегічного управління, здійснюючи свою діяльність за будь якою стратегією, створивши і забезпечивши конкурентні переваги, які є надійно захищеними і пристосованими до майбутнього розвитку та стійкі засоби диференціації.

Враховуючи, що однією з особливостей позиціонування є комплексне сприйняття споживачем якості наданих авіакомпанією послуг, можна стверджувати, що воно більш характерне для довгострокової стратегії, адже стратегію позиціонування не можна здійснити за короткостроковий період. Це дозволяє зробити висновок, що позиція в перспективі буде визначена пасажиром, а не авіакомпанією.

Висновки. Проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що за роки незалежності України, не враховуючи короно вірусної кризи 2020 р., при здійсненні пасажирських перевезень спостерігається загальна тенденція до збільшення частки авіаційного транспорту. У перспективі, це може призвести до ще більшого загострення міжвидової конкуренції. Проте, враховуючи розміри тери-

торії та особливості транспортної інфраструктури України, вплинути стрімке подальше зростання ролі авіаційного транспорту може лише збільшення кількості «лоу-кост» перевізників ігналь розвиток регіональних аеропортів, але і це матиме обмежений вплив.

Реалізуючи концепцію стратегічного позиціонування в межах системи стратегічного управління, сучасна авіакомпанія може здійснювати свою діяльність за чіткою стратегією, створивши і забезпечивши конкурентні переваги, які є надійно захищеними і пристосованими до майбутнього розвитку.

Бібліографічні посилання.

1. Новак В.О. Взаємодія аеропорту з транспортними підприємствами: організація та управління: [монографія] / В.О. Новак, І.В. Гордієнко, О.К. Катерна, В.В. Матвеев, О.В. Ільєнко. — К.: Кондор-Видавництво, 2012. — 277с.

2. Gurina G. Prospect for forming the export potential of the aviation complex of Ukraine on the basis of public-private partnership / G. Gurina, S. Podrieza, N. Liskovych // Eurasian Journal of Analytical Chemistry. — 2018. — №13(3). — P. 665-673. Цитування в Scopus.

3. Kyrylenko O.M., E.M. Razumova, V.V. Ihnatiuk, V.O. Novak. Strategic areas of development the railway industry in the conditions of eurointegration processes. V. Novak, O. Iliencko, L. Lytvynenko. Personal development in the organization. Scientific bulletin of the Lodz university of technology. — LODZ , z. 69/2017, 139 P., P.89-101.

4. Foreign Economic Activity of Enterprises: Textbook / [A. Stankiewicz-Mroz, V. Perederii, V. Novak, O. Iliencko, S. Petrovska, O. Kyrylenko, G. Gurina, E. Danilova, K. Razumova, L. Lytvynenko]. — Lodz: Lodz university of technology press, 2018. — 145 p.

5. Статистичні дані в галузі авіатранспорту <https://mtu.gov.ua/content/statistichni-dani-v-galuzi-aviatransportu.html>

6. Тихонова О.Ю. Стратегічні альтернативи розвитку українських авіакомпаній [Електронний ресурс] / О.Ю. Тихонова — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>

7. Кулаев Ю. Ф. Экономика гражданской авиации Украины / Ю. Ф. Кулаев. — К. : Издательство «Феникс», 2004. — 667 с.

8. Український ринок авіаперевезень встановив рекорд у Європі — статистика: <https://novyny.online.ua/811212/ukrayinskiy-rinok-aviapere-vezen-vstanoviv-rekord-u-evropi-statistika/>

9. Official site of State Statistics Service of Ukraine (2017), available at: <http://ukrstat.gov.ua>

10. Official site of the Delegation of Ukraine to the European Union and the European Atomic Energy Community (2017), available at: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ukraine-eu/sectoral-dialogue/transport>.

Статтю подано до редакції 20.09.2020